СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК

UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXIV. Ч. 179. Джерзи Ситі, Н. Дж., середа, 4. серпня, 1926.

VOL. XXXIV. No. 179. Jersey City, N. J., Wednesday, August, 4. 1926. THREE CENTS

МЕКСИКАНСЬКИЙ УРЯД ВІДКИДАЄ ПРОЗЬБУ ЕПИСКОПІВ

МЕКСИКО, 2. серпня. — Мексиканські епископи внесли до федерального мексиканського уряду прозьбу, щоби уряд відложив виконуванне своєї політики супроти церкви до загального голосовання. Уряд відповів, що він обовязаний виконувати конституцію краю, яка вже є законом, і не викручуватися від того відкликуваннем до нового голосовання. Президент Каєс заявив, що постанови мексиканської конституції про церкви мають бути виконувані далі.

Урядники Мексика далі перебирають на державу церковні будинки, в яких не правиться богослуження. Закиди римсько-католицьких епископів, що політика уряду звертається виключно проти їх церкви, а пособляє протестантизмови, найшла нині фактичне напятнованне, коли урядники забрали в столиці під державний заряд одну протестантську церкву, яку покинули американські епископали, бо їх проповідник, не будучи мексиканським горожанином, мусів покинути церкву. Американський конзуль протестував проти забрання сеї церкви, але мексиканський уряд заявив, що церква є отворена далі для богослужень, лишень що властителем її являється тепер мексиканський народ.

Подібний протест підняв був представник Італії проти забрання урядом церкви Ісуса. Амбасадор Італії заявив, що ся церква стоїть на ґрунті одного італійського князя, а тим самим вона належить до сього князя та є італійською територією. Мексиканський уряд відповів твердо, що мексиканська конституція признає всі церкви державною власностю, без огляду на те, хто давав гроші на її збудованне.

ПРОКУРАТОРІЯ ЗАПОВІДАЄ АРЕШТОВАННЄ ОДНОЇ ЖІНКИ И ДВОХ МУЩИН ЗА ВБИЙСТВО ГОЛА.

ТРЕНТОН, Ню Джерзі, 2. липня. — Державна прокураторія, яка тепер живо занята вислідженнем убийників епископального проповідника Гола й його любовниці, пані Милз, заявляє, що вона має докази на те, що вбийства пари любків доконали 1 жінка й 2 мущин. Хто саме сі три особи, прокуратор не сказав, але загально догадуються, що се жінка Гола й її браття.

Прокураторія нарікає, що відложення слідства на так довгий час спричинило втрату богато важних доказів злочину.

МЕКСИКАНСЬКИЙ УРЯД ВІДКРИВ ЗАМАХ НА ПРЕЗИДЕНТА КАЄСА.

МЕКСИКО, 2. серпня. — Мексиканський уряд попав на слід заговору на життя президента Мексика Каєса. Замах є вислідом аґітації римо-католицьких епископів. Досі арештовано 15 учасників заговору. Поліція каже, що заговірники не зробили для виконання свого наміру нічого більше, кромі балакання про нього.

ФРАНЦІЯ ПЛАТИТЬ АМЕРИЦІ РАТУ ПРОЦЕНТІВ.

ВАШИНҐТОН, 2. серпня. — Французький уряд заплатив американському скарбови 10 міліонів долярів яко проценти на свої военні довги супроти Злучених Держав.

Ся сплата не стоїть у звязку з недавною згодою щодо сплати военних довгів Франції.

ПІДЗЕМНА ЗЕЛІЗНИЦЯ ВІДКИДАЄ СТРАЙКОВИХ ПРОВІДНИКІВ.

НЮ ЙОРК, 2. серпня. — Заряд підземної зелізниці Інтерборо, котра недавно мала страйк своїх моторменів і свичменів, відмовився приняти назад до праці трох урядників юнії страйкуючих робітників, які з другими робітниками зголосилися до праці, признавши свій страйк програним.

СМЕРТЬ ЧЕРЕЗ ПОМИЛКУ.

НЮ ЙОРК, 2. серпня. — 75-літна Мері Ґолтон випила через похибку замісць лікарства порцію отруї, яка стояла в фляшині в її скриночці на медицини. Її відставлено зараз до шпиталя, але вона померла зараз по приїзді. Поліція переконалася, що смерть була наслідком чистої помилки.

ПОСЛІДНІ СЛОВА РУЗВЕЛТА.

НЮ ЙОРК, 2. серпня. — Один американський тижневик подав спомини Джеймса Амоса, слуги Теодора Рузвелта, про послідні хвилі його життя. Амос каже, що послідні слова Рузвелта були: „Джеймс, прошу погасити світло".

СТРАХ МІСТ ПЕРЕД МАГАЗИНАМИ ПОРОХУ.

ВАШИНҐТОН, 2. серпня. — Мейор міста Болтимора вніс до департаменту війни домаганне усунення арсеналів з заливу Кертиса. Департамент війни відповів, що военні знатоки заявили, що навіть вибух усего арсеналу не може зробити містови ніякої шкоди.

„ЧОРНА РУКА" ГРОЗИТЬ СТРАЙКОВОМУ ПРОВІДНИКОВИ.

ПАСЕЙК, Ню Джерзі, 2. серпня. — Страйковий комітет текстильних робітників дістав нині листа, в якому якась „чорна рука" грозить убийством Вайсбордови, голові страйкового комітету, на случай, як він не забереться сейчас зі сього міста та не припинить своєї діяльности.

Вайсборд заявив, що він тепер до комуністичної партії не належить. Його свого часу з неї усунено.

СТРАЙКАРІ ПЕРЕД СУДОМ.

НЮ ЙОРК, 2. серпня. — Перед міським судом ставало нині 42 кравецьких страйкарів, обжалованих за участь у забороненій судом страйковій масовій пикеті. Суджено їх за тамованне комунікації. 29 підсудимих звільнено від вини й кари, а 8 покарано гривною в 1 доляра кождого. Других росправу відложено.

НОВА КРАДІЖ В ВАТИКАНІ.

РИМ, 2. серпня. — Вже третій раз в тім році поповнено крадіж в касі Ватикану. Злодіїв не приловлено.

ВОЄННИЙ ХЛІБ В ІТАЛІЇ.

РИМ, 2. серпня. — Щоби привести зруйнвані фінанси держави до рівноваги видав Муссоліні новий декрет, яким утруднює довіз дорогих люксусових артикулів. Попри це нове зарядженне не дозволяє продажі люксусового печива, а вводить один рід военного хліба, який буде мати 80 до 85% пшениці. В той спосіб думає він припинити частинно довіз збіжа і облегшити валюту, яка терпіла через надмірний експорт. За недодержування цего зарядження загрожено високими карами.

ЗА РІДНУ ШКОЛУ.

Буковинська УСДП випустила відозву, в якій завзиває українських робітників і селян до боротьби за національну школу.

„Вам і вашим дітям — кажеться у відозві — потрібна школа лише на вашій рідній мові, і початкові школи, і середні, і висші. Таку школу румунська буржуазія не дасть нам добровільно, а також не здобудуть її для вас борці одинцем. За школу на рідній мові всі ви повинні боротися. Всі як один повстаньте до боротьби за рідну школу. Хто не хоче погибнути в темноті, хто бажає добитися кращої долі для своїх дітей, той повинен стати в ряди борців за школу на рідній мові".

Під кличем „геть румунізацію українських шкіл, хай живе боротьба трудящих мас за школу на рідній мові" — українська соціял - демократична партія скликає в Чернівцях в перших днях липня масове протестаційне віче.

ФИЛЯ СТРАЙКІВ НА БУКОВИНІ.

На Буковині просувається тепер филя страйків. Недавно закінчився страйк деревообробних робітників в кількох підгірських околицях, на днях застрайкували броварняні робітники в Радівцях, а в короткому часі заповідають буковинські ґазети ще кілька страйків. Причиною страйків подають ґазети тяжке матеріяльне положення в Румунії, спадок валюти і нехіть підприємців приймати на службу організованих робітників. Для здушення страйків підприємці всюди закликають військо, а підприємець в Радівцях дістав для роботи вязнів.

З ДОНОЩИЦЬКОГО СМІТНИКА.

„Слово Польске" кандидує на філію поліційної дефензиви і щораз частіще повторює свої доноси на Українців. Вже не перший раз повчає воно прокуратора, як він має гостріще переводити цензуру, крізь яку проходять такі злочинні річи як нпр. малі веселі фейлетони Галактіона Чіпки, якого треба посадити до вязниці, тому, що він пише „Мексик", а думає „Польща". При цьому вшехпольські публіцисти не гидують навіть таким способом полеміки, як виявлення псевдоніму автора, чого, річ ясна, ніякий порядний публіцист ніколи не робить. Орґан панів Ґрабських стоїть на становищі, що для осягнення патріотичної мети всі засоби є добрі, а патріотизм є лише та мета, якій вони служать.

ПРОТЕСТ УКРАЇНСЬКОГО „ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА" ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ.

Другий Окружний зїзд т-ва „Червоного Хреста" на Артемівщині надіслав до ВУЦВК телеграму, в якій зїзд протестує проти вчинків польського уряду, що затримав ваґони з хлібом, призначеним для голодуючого населення Західної України. Зміст телеграми такий: „Артемівський Окружний зїзд „Червоного Хреста", довідавшись про затримку польським урядом ваґонів з хлібом для голодуючих Західної України, що його надсилають робітники та селяне Радянської України через т-во „Червоного Хреста", протестує проти такого акту нелюдскости з боку польських капіталістів та закликає всю радянську суспільність і робітників та селян Заходу заплямувати ганебний вчинок польського уряду, що віддає голодуючих братів робітників та селян Західної України на муки голоду".

ОХОРОНА ПАМЯТНИКІВ КУЛЬТУРИ И ПРИРОДИ.

ВУЦВК та Раднарком УСРР затвердили нове положення, згідно з яким всі памятники культури та природи, що мають наукове, історичне, або мистецьке значіння, знаходяться в загальному завідуванні Наркомосу. На Наркомос покладається вживати заходів до зосередження памятників культури та природи на території України, орґанізувати експедиції, доглядати за утриманням памятників, розглядати справи про реквізиції памятників і т. ин.

Для допомоги Наркомосові засновуються українські комітети охорони памятників культури й природи.

Вивіз за кордон памятників культури й природи без дозволу Наркомосу забороняється. Всі знахідки речей наукового, історичного й мистецького значіння має передаватись до найблищих музеїв. Памятники культури й природи, що мають особливо цінне значіння, а також сади й парки накового та історичю-мистецького значіння, можуть бути оголошені, постановою Раднаркому, заповідниками.

ГОЛОД І НУЖДА НА ПІДКАРПАТТЮ.

Ґазета „Свобода" приводить у вступній статті ряд фактів про голод, що панує тепер на Підкарпаттю. Особливо терпить від голоду гірське населення, що в наслідок повстання нових границь, польської і мадярської, стратило всякий сезоновий заробок. На Підкарпатську Україну напливають на службу і на роботу чеські леґіонери, що їх після обчислень з чеського джерела примістилось вже тут около 40,000 чоловіка. В додаток заробітна платня денного робітника виносить в богатьох місцевостях не більше чим 5—10 чеських корон.

Тому населення опинилось в страшній нужді; хорі, опухнені з голоду тягнуться по дорогах селяни і випрошують милостині. По селах живляться бідні чим попало, травою, грибами, корінцями і т. п. Зазначено ряд смертних випадків від уживання отруйної поживи, особливо грибів. Чеський Червоний Хрест, що веде в горах гуманітарну акцію, дає підмоги тільки тим, що голосували при виборах на аґрарну партію.

НОВЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ ІВ. КОТЛЯРЕВСЬКОГО.

Накладом Держ. Видавництва України під редакцією, з переднім словом і примітками акад. Сергія Єфремова вийшли твори Івана Котляревського.

ФРАНЦУСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ И УЧЕНІ ЗНОВУ ПРОТИ БІЛОГО ТЕРРОРУ В ПОЛЬЩІ.

Французькі письменники й учені утворили Комітет боротьби за амнестію в Польщі. Комітет цей видав відозву, в якій кажеться, що мимо цього, що в 1924 році ґрупа французьких учених протестувала проти білого терору в Польщі, терор цей треває дальше. Від квітня 1925 до квітня 1926 р. арештовано більше як 13,000 осіб за політичні справи. Від червня 1925 р. до лютого 1926 р. переведено 381 політичних процесів, засуджено 1,379 осіб на кару 2,392 років тюрми і примусових робіт. 75% арештованих сидить більше як по два роки у слідчій вязниці. Відносини в тюрмі такі, що вязні воліють умирати ніж жити серед них і тому уряджують голодові страйки. Пожалування є гідна доля національних меншостей. Свобода релігії, свобода слова — скасовані, часописи закриті, школи позамикані. На демонстарації безробітних нападає поліція. Від січня ц. р. поліція розганяла 65 разів безробітних, — причім було 1,100 арештованих, 250 ранених, 15 убитих.

Ніщо не змінилося, хоча прийшов до влади Пілсудський, якого уважали за справдішного демократа.

Комітет заповідає, що не перестане протестувати, доки через амнестію не буде встановлено найелементарнійші права людини. Відозву підписали: Северін, А. Барбіс, Мадам де Сон-Прі, Маделен Маркс, Леон Базавжет, А. Торре, Жорж Піош.

ПЯТА МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ ПАЦИФІСТІВ

ПАРИЖ, 2. серпня. — 30 націй вислало 4,000 завзятих пацифістів на пяту міжнародну демократичну мирову конференцію, яка відбувається в місті Раймсі.

114 бувших премієрів підпирають пацифістів, між ними Бріянд, Кайо і Ерріо.

Конференція буде тревати три тижні. Делеґати будуть мешкати в кемпах в сусідстві Парижа.

На конференцію прибуло 900 делеґатів з Німеччини. Майже кожде більше німецьке місто вислало свого делеґата.

РАТИФІКАЦІЯ ДОВГІВ ПРИЙДЕ ПІД ОБРАДИ ТЕПЕРІШНОЇ СЕСІЇ У ФРАНЦІЇ.

ПАРИЖ, 2. серпня. — Члени фінансової сенатської комісії заявили пресі, що правительство предложить парляментови договори що до сплати французьких довгів до ратифікації ще тепер перед розпущеннем послів на літні ферії.

До американсько-французького договору додадуть такі кляузулі, які уможливляють Франції дорогу до нових переговорів.

НІМЦІ ЗАКУПОВУЮТЬ ВЕЛИКЕ ФРАНЦУСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО.

ПАРИЖ, 2. серпня. — Німецькі промисловці викупили шери найбільшої фабрики для фарбовань, якою є Компанія Кільмана. Шери тої компанії підскочили відразу з 450 фарнків на 1000.

Німці закуповують рівнож шери других французських фабрик для фарбовання і в той спосіб концентрують ту галузь французького промислу в своїх руках.

АМЕРИКАНСЬКИЙ АЛЬКОГОЛЬ ЗАБИВАЄ КАНАДІЙЦІВ.

ЛОНДОН, 2. серпня. — Мекквістен, консервативний англійський посол вніс в палаті послів інтерпеляцію в справі акції ґенерала Ендруса, спротивився всякій участи Англії в поборюванню прогибіції в Америці та заявив, що алькоголь, яким торгують американські бутлеґери, забийчий, бо від него згинуло вже кількох канадійських горожан, які мешкають на американсько-канадійській границі, а які є рівнож і британськими горожанами.

МИСС БЕРРЕТ ПЕРЕПЛИВАЄ КАНАЛ ЛЯ МАНШ.

ДОВЕР, Англія, 2. серпня. — Мисс Клеребель Беррет з Пелгам Манор, Н. Й., пустилася о год. 8. рано перепливати англійський канал.

О год. 8. вечером була вона віддалена від французького берега всего 7 миль. Мають надію, що вона таки канал переплиде і буде першою жінкою, яка осягнула такий рекорд.

В той самий час пустився плисти рівнож другий пливак, др. Джордж Бревстер з Лондону, але перепливши 5 миль завернув з дороги, бо погода була неприяюча.

СУЗАННА ЛЕНҐЛЕН ПРИЇЗДЖАЄ ДО АМЕРИКИ.

ПАРИЖ, 2. серпня. — Французька світова теннісова чемпіонка Сузанна Ленґлен заключила контракт, на підставі якого прибуде 1. жовтня до Америки на чотиромічне теннісове турне. Буде виступати рівнож і в рухомих образках.

За це турне заплатять її $200,000.

СВЯТКУЮТЬ ПАМЯТЬ ВИНАХІДНИКА ЕЛЕКТРИЧНОЇ БАТЕРІЇ.

РИМ, 2. серпня. — Італійський диктатор Муссоліні став гоноровим президентом комітету, який хоче торжественно відсвяткувати память 25-літної семрти Олександра Вольти, винахідника електричної батерії. Свято відбудеться в місцевости Камо, в якій родився Вольта.

В ТАНЦЯХ АМЕРИКА ПЕРША.

ЛОНДОН, 2. серпня. — Англійський актор і менаджер Джек Гульберт заявив, що найкращі учителі танців походять з Америки. В Америці найкраще танцюють, але всетаки здалася би цензура на деякі танці.

НА ОДНІМ ПУНКТІ ЗІЙШЛИСЯ ВСІ ДО ОДНОГО.

ТОКІО, 2. серпня. — На пан-азійській конференції вирינули ріжні квестії, з яких виходить, що азійським народам ще дуже далеко до обєднання. Але що до одного була повна згода. Всі делеґати виявили згідно своє неґативне відношенне до Заходу. Те одно злучило їх. Та ненависть так сильна, що на ній одній будують дальші вигляди для успіхів пан-азійського обєднання. З ненависти до Заходу не хотіли делеґати погодитися, щоби прийняти есперанто як міжнародну мову. Не згодилися на це, хоч Японія докладала всіх старань, щоби перевести ухвалу за есперантом.

ЩО СТУДІЮЄ ВІЙСКОВА РОЗОРУЖНА КОМІСІЯ.

ЖЕНЕВА, 2. серпня. — Війскова комісія, яка назначена з рамени приготовавчої розоружної конференції, намагається тепер розвязати квестію дефензивного і офензивного уорудження. Справа це дуже важна, а заразом і дуже тяжка до вирішення, коли уорудження держави треба вважати оборонним, а коли воно готується для заборчих цілий, для наступу на другі краї.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	3.75	На пів року	3.75
Three months	2.00	На три місяці	2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Заграницю:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	5.00	На пів року	5.00
Three months	2.75	На три місяці	2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
За оголошення редакція не відповідає.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

МЕКСИКО

РЕЛІГІЙНА ЧИ ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА.

Очі цілого світа звернені сегодня на ті події, які розгриваються на мексиканській землі. Розігралася там велика боротьба між церковною єрархією а правительством. Піддають тій боротьбі характер релігійний, католицький. Це не справедливо, бо це боротьба головно політична, боротьба за авторитет і владу в краю, бо Мексико переходить тепер ту стадію національного розвою і визволення, яку переходили і другі краї, коли визволялися з під впливу воюючого клерикалізму, з під супремату духовної влади.

Боротьба та буде мати далекосягле значіння. Ціле населення Мексика втягнене в ню і буде мусіло стати по одній або другій стороні. Не легко одначе зрозуміти ту ситуацію, яка тепер там витворилася, а ще тяжше видати остаточний осуд, що до метод і тактики обох воюючих сторін.

Президент Каєс і його уряд має за собою силу закона. Їх зарядження що до конфіскати церковних дібр і инші мають своє оправдання в мексиканській конституції з 1857 і 1917 років. Мексиканська конституція станула на принціпі розділу церкви від держави, себто на тім самім, який провели у себе всі модерні держави. Католицька єрархія уважала знова ту конституцію насильством над католицькою церквою в Мексико і старалася всіми силами нищити кожде правительство, яке намагалося ту конституцію перевести в життє. В той спосіб католицька церква відгравала одну з головних роль в усіх тих кровавих революціях, яких було в Мексико так богато. Церковна єрархія піддержувала в той спосіб в краю анархію, бо не дозволяла станути на ноги ніякому правительству, яке намагалося держатися конституції. А католики мають в Мексико величезну силу, бо 99% Мексиканців це самі католики. Всі банки, бізнеса і урядові місця в руках католиків. І вже з того боку годі зрозуміти, як це можливо, щоби в тім наскрізь католицькім краю могло прийти до такого напружения між католицькою церквою а урядом. Як це можливо, щоби епископи домагалися церковного інтердикту на наскрізь католицький край, щоби хотіли карати ним наскрізь католицьке населенне. Як це можливо, щоби уряд наскрізь католицького краю відважився до таких разячих і рішучих мір, звернених проти церкви та священства. А що більше, як це можливо, щоби слабий в порівнанню з церквою мексиканський уряд міг знайти можність і силу проводити в життя свої так острі зарядження, проти яких виступили явно всі католицькі достойники, всі епископи і Рим. Отсе питання, які насуваються з нагоди мексиканської заверухи.

Пояснити їх можна хиба тим, що правительство мимо своїх острих, разячих і загонистих кроків, має за собою в принціпі рацію. Має ту слушність, яку відчуває в серцю навіть кождий мексиканський католик, який хоче бути католиком, але заразом і добрим мексиканським патріотом. Свідомі мексиканські патріоти не можуть заперечити того, що католицька церква була всемогучою панею в Мексико на протязі кількох століть. Вся влада була в руках церковної єрархії. І не тільки влада, але і одна четвертина цілої мексиканської землі належала ще перед сто літами до католицької церкви. Церква була в Мексико найбільшим земельним обшарником, мала в своїх руках владу і богатства краю. Та це не виходило мексиканському населенню юна добре. Це було вигідне для церкви, але не для народа, не для самого краю, в якім панувала темнота і визиск. В той спосіб почалася в Мексико велика еманципаційна боротьба, яка довела звільна нарід до слова. В той спосіб постали ті конституційні закони з 1857 року, які ухвалили конфіскату церковних дібр, в той спосіб поширялася боротьба за усуненнем церкви від впливів на державне життє. Мексико почало велику внутрішню боротьбу за поваленнем давних сил і впливів та за збудованнем нової, на ліберальних і демократичних принципах побудованої, модерної держави.

Боротьба та велася дуже завзято особливо від конституції з 1857 року. Ніяке правительство не було в силі перевести тих реформ, які предбачувала конституція, бо опір з боку могучої церковної єрархії був сильний. Вона могла рішати про судьбу правительства і в многих разах рішала тим, що повалювала його, коли воно йому було не на руку. Та все таки з року на рік вплив католицької єрархії менщав, а нарід в особі своїх представників приходив до сили. Не дійшов він до неї ще й сегодня, бо уряд ще й нині слабий, але все таки почуває він за собою велику моральну силу, коли відважився на форсовання таких важних реформ за одним махом. Рим за намовою мексиканських епископів зрушив цілий католицький світ і візвав його до оборони католицької церкви в Мексико. Ніхто не може сегодня передбачити кінця тої боротьби. Можливо, що вона закінчиться якимсь частинним компромісом, уступками з обох сторін. Можливо, що президент Каєс цофне деякі зарядження, які передчасні і які можна виважити певного рода насильством, але це самої справи не вирішить. Мексико піде дорогою своєї конституції, бо ця дорога запевняє краєви поступ і добробут. Мексико мусить піти слідами других модерних країв, бо тільки тоді стане модерною державою. Церква була там при владі і свою ролю під тим оглядом відограла. Тепер прийшов нарід до влади і з тим мусить церковна єрархія в Мексико погодитися.

ПІСЛЯ ПЕРЕВОРОТУ.

(Лист з Берліна.)

Маєвий переворот у Варшаві був явищем не припадковим, лиш конечним, органічним.

Теперішний сойм польський виявив себе неспосібним до керми державної, а по думці польської конституції він є властивим і одиноким керманичем Польщі. Президент не мав ніякої сили, а міністри стояли під диктатом послів. Вони змінялися разураз і заки котрий вспів роздивитися у своїм портфелю, мусів вставати з мінестеріяльного фотеля і уступати місце свому наслідникови. По кепським приходив ще гірший, майже все люде нефахові, представники партій, а не найвищі урядники державні.

Сойм радив, сварився, вибирав нові кабінети, а президент не мав права розвязати його і як віз застряг у болоті, то не було кому його рушити з місця.

Реформа ставалася конечною. Але сойм не хотів навіть чути про неї. Представник селян-кулаків, Вітос, уліпившися в спілку з усякими консервативними групами, розсідався на президіяльнім фотелю, а злотий падав, безробіття росло, ніхто кредитів не хотів давати, гніт так званих меншостий національних ріс з застрашаючою силою.

Катастрофа висіла над Польщею.

Треба було когось, щоб відвернув її, або здержав хоч на якийсь час. Того завдання підняв маршалок Пілсудский, котрий збудував теперішну Польщу, був її начальником і дивився на неї, як на свій твір. Звідси й титул до тої важкої ролі. „Я вам дав державу, а ви що зробили з неї?" — питався маршалок провідників політичних партій польських своєю оригінальною, вояцькою, не дуже то дипломатичною мовою.

Не діждавшися вдоволяючої відповіди — приступив до операції. Була вона крівава і болюча. Поверх тисячу жертв, трупів і калік. Новий президент і нове правительство, але властивим головою держави є сам Пілсудский, хоч він не диктатор, а тільки міністер війни. Сойм присмирнів, почувши батіг над собою. Працює. Ухвалить потрібні закони і розвяжеться, уступаючи місце новому соймови, вибраному на новій виборчій ординації. Як же ми вийдемо на тім?

Вшехполяки хотіли скористати з нагоди і переїхатися по нас. Та це їм не вдалося. А всеж таки і ми без болю не вийшли. На вулицях Варшави впало чимало наших вояків. Вони билися хоробро, обороняючи правительство Вітоса й Грабского і даючи ще один новий доказ вірности й хоробрости українського вояка. Це навіть „Слово Польське" хоч-не-хоч мусіло признати. А що за те дістануть батьки і сироти тих погибших вояків, що їх суспільність дістане?

Новий сойм, нову ординацію і деякі нові закони.

Пілсудский заявив, що він хоче відреставрувати Польщу. Якщо витриває у тому намірі, то на українських землях під Польщею мусить неодно змінитися, бо коли в Польщі було зле, то там було найгірше. Конституція була на папері. В дійсности все відбувалося по рецепті Грабского. Мовкла наша мова, щезали школи, конкордат добирався до гр. католицької церкви, землю парцелювали між чужинців, вшехпольський шовінізм тріюмфував на цілій лінії.

Нелегка річ повернути колесо в другий бік. Вшехпольська преса заздалегідь кричить: „nie damy ziemi!" себто: не дамо Українцям ніяких прав, будемо їх дальше нищити без пощади.

Знає це теперішний прем'єр-міністер, Бартель і тому нашій парляментарній делегації покищо він обіцяв тільки деякі полекші для школи, а про територіяльну, чи там національну автономію говорив як про пісню будучности.

Від суспільности нашої залежить, чи тая будучність буде далека, чи близька.

Н. М.

З ГОЛОСІВ ПРЕСИ

МІЖНАРОДНА СИТУАЦІЯ.

Останній піврік від заключення гарантійного пакту в Льокарно приніс так важні зміни в міжнародній ситуації, що не від речі буде їх зібрати, щоб відтак розглянути, який вплив можуть мати політичні віддільовування загальної міжнародньої ситуації, з окрема в середущій Европі і на Европейськім Сході, на нашу західно-українську справу.

В своїх важнійших проявах дадуться схарактеризувати досічасні наслідки льокарненського пакту в сей спосіб, що після цього пакту наступило деяке замирення на Заході Европи, привернення в ній деякої політичної рівноваги, до певної міри устабілізовання тамошніх відносин і пересунення точки тяжкости міжнародньої політики на близький і дальший Схід.

Реактивування Англією свого попереднього впливу на европейську політику через поновлення т. зв. женевського протоколу і поставлення на його місце засади регіональних пактів з льокарненським пактом на чолі; — відзискання Німеччиною міжн. при помочі сього пакту свого міжнародного значіння і великодержавного становища; — деяке ослаблення міжнародньої позиції Франції наслідком фінансового безладдя та кольоніяльних воєн в Марокко і Сирії; — горячкові дипломатичні заходи Франції та її середноевропейських сателітів, щоби при помочі дальших регіональних пактів утворити противвагу новому укладови міжнародних сил в Европі; — та вкінці подібно жива дипломатична акція Союза Соціялістичних Радянських Републик для уможливлення англійської політики окруження супроти сього Союза — все це знаменувало положення Европи „льокарненської доби"!

Хоча дальша дипломатична гра ізза пакту в Льокарно протягнула здійснення деяких політичних наслідків пакту (Німеччина не увійшла ще в члени і в склад Ради Союза Народів), одначе вплив його на міжнародню політику є очевидний, бо від хвилі ратифікації пакту питання державних кордонів на заході Европи перестало відогравати поважну ролю на міжнародній арені і злагідніло напруження між західними державами та Німеччиною. Обі сторони відзискали наслідком того свободу рухів. Нерозвязаною до кінця точкою лишилося покищо вступлення Німеччини до Союза Народів. Попередить те вступлення деяка зміна на уставу Союза, але вона не буде мабуть есенціональною і не буде доконана в дусі повного демократизму, себто знесення поділу місць в Раді Союза на сталі і несталі, поставлення Ради в залежність від загального збору Союза і т. д. Франція не допустить також до назначення Загальними Зборами всіх членів Ради, боячись, що Латинська Унія, на якій вона хоче спирати свою політику, при вільних виборах ніколи не дібється такого заступства в Раді, яке досі мала. Не буде мабуть також збільшене число сталих місць в Раді, за вимком Німеччини, бо Бразилія пірвала вже звязки з Союзом, а Еспанії — мимо дипломатичної поїздки її короля до Парижа — покищо не обіцюють самостійного членства в Раді.

В кожному разі політичні наслідки Льокарна в корисним для Німеччини напрямі з кождим днем більшають, без огляду на її відношення до Союза Народів. Передвсім відзискала Німеччина важний кусень території — окуповану досі першу полосу Надреницини з містом Кельном. Дальше заключила вона цілий ряд корисних торговельних договорів, які уможливлюють їй поважну конкуренцію на міжнародній торговельнім ринку. Вкінці т. зв. берлінським трактатом з Союзом Радянських Републик вона осягнула не тільки торговельні користи, але й забезпечила собі супроти антанти свободу ділання на сході Европи. Се останнє є особливо актуальне в звязку зі вступленням Німеччини до Союза Народів як зазначення, що вона не дасть себе втягнути до ніякої акції проти Радянського Союза і застерігає собі вільну руку в разі спроби перемаршу через Німеччину на підставі арт. 16. пакту про Союз Народів.

Як бачимо, Німеччина, що льокарненським договором зобовязалася вступити до Союза Народів, може обійтися без членства в тім Союзі. Зате державам антанти залежить дуже на тім, щоб Німеччина була членом Союза головно тому, щоби мати можність при помочі Союза держати Німеччину у шаху, позбавляти її свободи рухів і удержувати в орбіті своїх політичних впливів. З нагоди реорганізації Союза Народів і вступлення Німеччини до нього виходять отже на верх перехрестні інтереси між антантою і Німеччиною. Але такі самі перехрестні інтереси і боротьба за препондеранцію в Союзі та міжнародній політиці істнують і серед самих держав антанти.

В тій грі о препондеранцію в міжнародній політиці кидається передвсім у вічі дипльоматична офензива Італії о поширення свого великодержавного становища на міжнародній арені. Ся офензива почалася випадами Мусолінього проти Німеччини з приводу полудневотирольських Німців і горячою акцією в напрямі створення противаги для льокарненського пакту. До того служити мали регіональні пакти дотично полудневих і східних границь Німеччини і енергічне попертя домагань Бразилії, Еспанії а навіть Польщі о допущення їх рівночасно з Німеччиною до Ради Союза Народів. Все те було властиво лише вступом до широко закроєної акції Італії на міжнародній полі о поширення свого великодержавного становища. Італії це в значній мірі удалося головно при помочі Англії, яка потрібувала Італії для своїх політичних комбінацій на близькім і далекім Сході, про що буде дальше згадка. Запевнивши собі заздалегідь зїздом Мусолінього з Чемберленом в Рапалльо попертя Англії, зуміла Італія досі зискати вже значне здійснення свого пляну, полягаючого на тім, щоби з одної сторони забезпечити собі домінуючий вплив на полудневім відтинку середньої Европи і на Балканах, а з другої сторони скріпити свою позицію на Середземнім морі і поширити свою кольоніяльну експансію в північній Африці. Пакт в Неттуно в звязи з иншими договорами, заключеними з Югославією, втягнув сю державу в орбіту впливів Італії мимо спротивів Хорватів. Триста мілйоновий кредит, уділений Румунії на корисних услівях втягнув Румунію в гру італійських інтересів, а отворене дорогу до приятельського пакту між тими обома державами та захитав Малою Антантою, причиняючись до наглого замкнення нарад її міністрів закордонних справ в Блед. Короною всіх досетеперішних успіхів Італії на міжнародній полі є однак її договір з Англією щодо поділу сфери господарських інтересів в Абісинії. Вкінці узискала також Італія заключення договору з Англією дотично статуту для Тангеру, шахуючи сим Францію на Середземнім морі. Спутання рук Франції війнами в Мароко і Сирії значно улекшило сі здобутки Італії.

Се однак не значить, немовби могутність Франції в Европі зовсім захиталася. По Льокарно настала тільки повного рода рівновага сил на Заході Европи. Франція мусить тепер вже слухати не лише кождого слова Англії, яку ще за Бонар Лова використовувала для своєї гегемонії в західній і середущій Европі, — але також до голосу Німеччини і Італії, мимо того, що недавно удалося їй виграти війну в Мароко, а в останніх часах найшлася завдяки лондонському фінансовому договорови на дорозі санації своєї валюти. Сі останні доволі значні успіхи Франції підкріплюють підшарпаний її престиж на міжнародній полі та дадуть їй ту свободу рухів, яка їй потрібна в міжнародній дипльоматичній грі, якої тяжкість перенеслася вже на Схід.

Саме на тім Сході має Англія можність записати на свое конто дуже значні успіхи своєї політики. Під тим оглядом навести треба побіду Англії в її боротьбі з Туреччиною о Мосуль, покращання англійської позиції в Китаю по поразці національної армії з християнським генералом Фенгом на чолі, покращення позиції Англії в Египті, і деякий успіх у великім двобою з Союзом Соціялістичних Радянських Републик на Сході. В тім двобою безперечно найважнійшим здобутком був договір Англії з Туреччиною дотично Мосуля, бо Англія зискала з прилученням його до Іраку дуже важну для себе стратегічну базу в майбутнім конфлікті, який назріває на Сході.

Мимо сих важних успіхів своєї політики всеж таки не зуміла Англія зискати повну перевагу в своїм двобою з Союзом Радянських Републик, бо Радянській дипльоматії удавалося досі, зі значним нераз успіхом паралізувати успіхи Англії через зручні посунення на міжнародній шахівниці. До таких успіхів зачислити належить в першій мірі згаданий вже вище берлінський трактат про невтральність Німеччини, майже готовий вже приятельський трактат з Литвою, а на Сході трактат з Турeччиною, аналогічний як з Німеччиною, і часто успішне піддержування визвольних змагань в англійських домініях, головно на сході. Немало при тім клопотів приспорили Совіти Англії в її власній хаті через піддержування генерального страйку, а відтак страйк углекопів.

У всякому разі ми находимося під сю пору в стадії дуже значного заострення конфлікту між Англією а Союзом Радянських Републик.

(„Український Прапор").

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ЩО ВОНИ ЗРОБИЛИБ З ЖИВИМ ФРАНКОМ...

Вичитую в епископській газеті, що в Римі спалили всі злі книжки. Справді добре, що памятливий редактор нагадав нашому народови, що Рим палив книжки, та що палив злі книжки, і лишень шкода, що не сказав, які саме злі книжки він палив. Шкода, що не згадав, що Рим палив усі книжки, які подавали світови нову науку, яку Рим уважав за небезпечну для своїх інтересів. Ще більша шкода, що не додав, що Рим палив і книжки, і палив також і тих людий, які ті книжки писали.

Добре зробив редактор, що нагадав сі події, бо се кидає богато світла на виступ епископа проти святковання ювилею 10-літної смерти Івана Франка. Українському народови, який від давна читає твори Івана Франка і з них черпає завзяття до боротьби за кращу будучність нашого народа, а який тепер зі здивованнем бачить виступ епископа проти святковання великого українського поета, стане відразу ясно, що було, якби так Рим міг дістати в свої руки Івана Франка живцем, як він колись діставав у свої руки великих італійських мужів науки. Коли нині, в 10 літ по його смерти, проти святковання його памяти виступається, то що зробивби Рим, якби міг дістати в свої руки Івана Франка, як Рим колись дістав у свої руки астронома Галілеї. Ми нині читаємо з острахом про страшні знущання, які над своїми політичними противниками видівав московсько-польський кат Дзержинський, але римська інквізиція ні трохи не була лагіднійша для тих, які хоч трохи ріжнилися від неї в своїх поглядах.

Підношу я сю сумну частину історії не на те, щоби комусь пришпилити латку, але на те, щоби показати, що нині той Рим не має вже тої сили, яку він колись мав. Він, що колись тряс цілим світом, нині сховався у своїй палаті. В самому Римі панує не папа як світський володар, як він колись панував, але панує король або диктатор. Італійський народ добув собі національні свободи з під чужого панування, повалив володарів еспанських, німецьких і римських, і на їх місце завів одну італійську державу. Не все він там має якраз такий лад, як йому хочеться, але все він уже до старих панів навертати не хоче. Май собі, папо, свою палату, а до нашої Італії не втручайся.

І не втручається він у справи тих країв, які мають розуміннє політичних справ. Втручається лишень в краї, які недозрілі політично й дозволяють собі на голові кілки тесати. Та число сих уже зменчується. Дозріває вже й український народ. Очайдушні заходи Риму тут нічого не поможуть. Навіть поміч Варшави йому не поможе. А се видно по тому, що Рим і Варшава проклинають Івана Франка й Тараса Шевченка, а український народ далі шанує й поважає й святкує Івана Франка й Тараса Шевченка.

Павло Ленчук.

ЯК БУДУЄМО СИРОТИНЕЦЬ У. Н. СОЮЗА.

84.

Братство Сош. св. Духа в Акрон, Огайо, відділ 295 Українського Народного Союза.

В залученю посилаємо чек на $14.25, котрі зібрано від тих членів нашого Братства, котрі не були приготовані до першої збірки.

Ми віримо в се, що кождий член нашого Братства виповнить свій обовязок і прилучиться своєю даткою до так величавої будови. Сподіємся, що ми урядники зможемо вислати ще оден чек на більшу суму, котрий довершить збірку нашого Братства.

Василь Пільгуй, секретар.

85.

Братство св. Арх. Михаїла в Іст Сент Луїс, Ілл., відділ 308 Українського Народного Союза.

По отриманню відозви в справі будови Сиротинця при У. Н. Союзі, відділ 308 на своїх зборах дня 18. липня сього року ухвалив більшостю голосів, що всі члени сього відділу зложать свої датки в сумі 1 доляра від члена. Вибрано комітет для збирання жертв на Сиротинець. На жаль відділ має тепер такі видатки, що не міг ухвалити нічого з каси. Комітет почав збірку.

Теодор Данько, секретар.

86.

Братство Св. Тройці в Балтимор, Меріленд, відділ 320 Українського Народного Союза.

Справи Сиротинця наш відділ не може залагодити, а то тому, бо наші члени виїхали з фаміліями до роботи на фарми. Тому ми ту справу відложили на осінь, коли члени повернуть з фармерських робіт. Тоді наш відділовий уряд займеться тою справою.

Теодор Захарчук, секретар.

87.

Товариство Вільні Козаки в Рочестер, Н. Й., відділ 316 Українського Народного Союза.

Товариство Вільні Козаки на своїм мітингу ухвалило дати з товариської каси пятьдесять долярів ($50.00) як добровільну жертву на Сиротинець, котрий мавби будуватись при У. Н. Союзі.

Засилаю чек на $50.00 від Товариства, а від членів, котрі після ухвали мають дати по доляру, відошлем, як всі сколектуємо.

Василь Кучмій, секретар.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ.

ПЛЕЙНФІЛД, Н. ДЖ.

Участь Українців в 150-літну річницю здобуття независимости і свободи Америки.

За стараннем місцевого американського комітету влаштовано дня 5. липня у Плейнфілді величавий похід, а відтак вечером виставу. Похід і вистава в Америці річ собі зовсім звичайна, і не булоб про що і писати, колиб не це, що того рода похід і вистава у нашій місцевости відбулися перший раз і до участи запрошено нас, Українців.

Коли сказати правду, немало клопоту для нас викликало запрошеннє. Годі було відказатися від участи, а з другої сторони зайшло питанне, як то нам стати перед Американцями, коли нас ледви кільканайцять. Рішились ми одначе скористати з доброї нагоди, щоби і нас незнаних тут Українців Американці пізнали.

Тут належить зазначити, що Плейнфілд замешкують переважно люде заможні.

Не будучи в змозі зробити щось своїми місцевими силами, запросили ми з Перт Амбою Товариство Боян, щоб воно на згадану виставу приїхало й відспівало вязанку наших пісень. Члени Бояна (і їх управитель гр. Данило Стецик) запрошення радо приняли і на день 5-го липня прибули всі. Дівчата і жінки всі виступали у народних строях, мущини у вишиванках.

Радувалось мені серце, коли я бачив з горбка на великім майдані над річкою гурт наших земляків. Мабуть перший раз довелось місцевим Американцям бачити наші строї і почути нашу пісню. Кожду пісню нагородила зібрана публика грімкими оплесками. Як припали до вподоби Американцям наші строї й пісня, свідчить отсей лист, який надіслано до нас з обходового Комітету, а який звучить:

Newport City, 102 W. 40th St.

July 10, 1926.

My dear Mr. Yarema:

Tho the Celebration Committee will, no doubt, thank you collectively for your part in the celebration on the 5th, I want you to know how much, personally, I appreciate your enthusiastic interest and the truly beautiful contribution to the pageant you and your Ukrainian friends made. Tho I would not want to say so aloud, I really think your pretty girls, lovely costumes and your wonderful singing were the best thing in the Pageant.

Thank you all again, very, very much

ANNA G. O'HIGGINS
(Pageant Director).

Слід додати тут, що у виставі мали призначене своє місце й наші сусіди Поляки. Були вони вечером у парку повбирані також у свої народні строї, одначе участи у виставі не брали.

На при кінці почуваюся до обовязку зазначити, що всі члени Товариства Боян і їх управитель п. Д. Стецик понесли свій труд безкорисно. Вони зрозуміли, що своїм виступом причиняться до спопуляризовання українського імени.

Василь Ярема.

ВІДЧИТ ПРОФ. ІВАНА БОБЕРСЬКОГО У ВІННІПЕҐУ.

На учительськім зїзді в липні с. р. у Вінніпеґу, в Канаді, виголосив оден відчит проф. Іван Боберський.

Сей відчит про „Славянські Народи", дав слухачам образ розміщення Славянських Народів в Европі, які живуть на землях Східної Европи неначе в глухій закутині, замкнені Уральськими горами, Кавказом, Чорним морем і Балтийським морем. Мадяри і Румуни творять клин, який розділив Славян неначе перегорода. Славяни висунені найдальше на захід, мали нагоду зіткнутися з народами, які давали провід в розвою европейської культури Італійцями, Німцями, Французами, Англійцями. Славянські народи, висунені більше на схід, жили подальше від осередків европейської думки, а мусіли зіткнутися з народами Азії: Татарами, Половцями, Турками і підпадали під їх політичний і культурний вплив.

Найбільше до західної европейської культури зближилися Чехи, по них Словінці, а дальше Хорвати, а на четвертім місці поставити треба Поляків.

В релігійнім життю пішли Славяни, одні за організацією з Риму, який посідав традицію і великий досвід, та хист в організаційній роботі, другі Славяни пішли за організацією з Візантії, яка ніколи не потрафила на церковнім полі дати органічної сильної цілости.

Кождий славянський нарід є окремішним типом. Пильні Болгари, палкі Серби, товариські Хорвати, ощадні Словінці, розважні Чехи, веселі Поляки, тихі Білорусини, роботящі Українці, сильні Москалі. Кождий з тих народів має свою минувшину і свою іншу теперішнину. Вони інакше працюють, інакше одягаються, інакше бавляться, інакше співають, інакше їдять, інакше будують доми, інакші ставлять церкви і іншими шляхами пливуть їх мрії про свою землю і її розвій. Вони часто покликуються на се, що вони є братами Славянами і як звичайно браття, то горнуться до себе, то ненавидять себе. Дуже часто один хоче стати сильним коштом другого. Всеславянської любови нема. Чи не сказати раз, що істнує всеславянська ненависть і всеславянська жадоба майна других Славян.

Українці не можуть нігде надіятися на якусь особливу братерську любов других Славян. Коджий зі славянських сусідів старався відкраяти кусень української землі для себе, коли йому лучалася до сего нагода. Одинокий шлях до братньої любови є розвинути свою українську власну силу, щоби Славяни нас любили і боялися, вистерігалися переступити наші границі, а раділи нашою силою, щоби шукати у нас помочі і підмоги.

Прелеґент начеркнув розвій поодиноких славянських народів і їх спосіб поступування підчас всесвітної війни. Кождий славянський нарід заховувався підчас війни відповідно до його характеру і до його минувшини і положення його землі.

Світова війна викликала великий поступ в політичній гадці Славян. Полудневі Славяни працюють над своїми Злученими Державами трьох народів, а може колись дійде до сполуки держав всіх чотирох славянських народів на півдні, се є Болгар, Сербів, Хорватів і Словінців.

Чехи лучаться зі Словаками в получену державу. Білорусини, Українці і Москалі творять великий Союз. Нема сумніву, що ґеографічне положення славянських земель мусить мати вплив на союзи славянських держав. Польща зі згляду на своє положенне може розвиватися лише як частина великого східно-славянського союза.

Перед Славянами велика політична будучність. Всі Славяни навчаться берегти свої культурні і етноґрафічні права, але рівночасно цінити права інших Славян до самостійного розвою на своїх землях.

Славянські народи стоять по середині між народами Азії, а народами західної Европи. Без сумніву подадуть вони европейські поступові думки від берегів Атлянтийського океану до берегів Спокійного океану.

Ми передали лише найважніші думки відчиту. Відчит тревав півтора години.

Подав **Сторожук**
писар Зїзду „Товариства Українських Учителів Канади".

СЕЛЯНСЬКА МОЛОДЬ ПІДКАРПАТТЯ МАЄ НАМІР ЇХАТИ ДО РАДЯНСЬКОГО СОЮЗА.

За закликом працюючої робітничо-селянської молоді Радянського Союза, селянська молодь Підкарпаття ще в квітні ц. р. на спеціяльній конференції обрала своїх делеґатів, що мають намір виїхати до СРСР в осени цього року.

Віктор Ґіґо.

БИТВА ПІД ВАТЕРЛЬО.

(З французької мови переклав Іван Франко).

(6)

О девятій годині, коли французька армія, уставлена сходами і пущена в рух у пяти колюмнах, розвинулася, дивізії по двох лініях, артилерія між бриґадами, музика на чолі граючи марш при гуркоті бубнів та реві труб, могутня, широка, весела, ціле море шоломів, весь обрій покритий шаблями та баґнетами, цісар зворушений скрикнув два рази: „Чудово! Чудово!" Від девятої до половини одинацятої години вся армія, що видавалося неправдоподібним, заняла становища і уставилася в шість ліній, творячи, щоб повторити вислов цісаря, „образ пятьох римських пяток". Кілька хвиль перед утвореннем боевого поля, серед тої глубокої тиші в початку бурі, що попереджує битви, бачучи, як переходили перед ним три батерії з дванацяти, відділені на його розказ від трьох корпусів Ерльона, Рея та Льобау і призначені розпочати акцію нападом на Мон-Сен-Жан там, де перехрещуються дороги з Нівелля та Женаппи, цісар клеплючи по плечу Гаксона сказав до нього: „Отсе 14 красунь, ґенерале!".

Певний успіха він заохотив усміхом компанію саперів (копачів) першого корпуса, коли переходила по-при нього призначена на те, аби забарикадуватися в Мон-Сен-Жані, скоро здобудуть те село. Отся погідність його душі захмарилася лиш одним слівцем висшого милосердя. Бачучи ліворуч на місци, де тепер велика могила, гордих сірих Шотляндців, скуплених коло своїх коний, він сказав: „Шкода!"

Потім сів на коня, погнав на перед до Россомма і вибрав для догляду вершок вузкого горбика праворуч дороги з Женаппи до Брукселі; се була друга його стація підчас битви. Третя стація, яку заняв о семій вечером, між селами Бель Аллі-янс і Гай-Сент, була страшна. Се був досить високий горб, який видно ще й доси, і за яким збилася ґвардія на похилости площини. Довкола того горба кулі відскакували від мощеного гостинця аж до Наполеона. Так само як під Бріенном, у нього понад головою свистали кулі та ґранати. Майже на тім самім місци, де стояли ноги його коня, збирано пізнійше сплощені кулі, старі обломки шабель і шматки ґранатів зїдені ржою. Кілька літ тому викопано там 60 фунтовий ґранат, іще набитий, якого запальник відломався перед самом гирлом бомби. На тій останній стації цісар сказав до свойого провідника Лякоста, ворожого селянина, переляканого, привязаного до гузарського сідла, який обертався при кождім стуку вистрілу і силкувався сховатися за цісаря: „Дурню! Се свинство! Куля вбє тебе за моїми плечима". Сей, що пише отсі рядки, сам знайшов у пухкім ґрунті сего горба, розгрібаючи пісок, відломок шийки бомби, покритий ржою за 46 літ, і старі шматки зеліза, що ломалися між пальцями, як патички сухого бзу.

Хвильованнє площин похилених у ріжні боки, де прийшло до стички Наполеона з Велінґтоном, тепер, як загально відомо, не таке, як було 18. червня 1815 року. Беручи з того похоронного поля матеріял для зроблення йому памятника, знищено його дійсну поверхність, і збита з шляху історія не може пізнати її. Для її прославлення змінено її вигляд. Два роки пізнійше Веллінґтон оглядаючи Ватерльо скрикнув: „Хтось переміняв моє поле битви!" Там, де тепер висока земляна могила з камяним львом на версі, був невеличкий горб, що хилячися до дороги до Нівелля спускався доступною похилістю, але з боку гостинця до Женаппи творив майже стрімкий беріг. Високість того берега можна змірити ще й тепер високістю двох горбів, а властиво двох могил по обох боках дороги з Женаппи до Брукселі: ліворуч англійська, а праворуч німецька. Французької могили нема; для Франції вся та площа — могила. При помочи тисячів і тисячів возів землі, насипаних на те місце, повстало згіре високе на 150 стіп, а в обводі тисячі стіп. Ся височина теперішнього Мон-Сен-Жана доступна по легкій похилости. В день битви, особливо з боку Гай-Сента, тут був спуск дуже крутий і прикрий. Похилість була так значна, що англійські гармати не бачили понизше себе фарми положеної в глубині долини, осередка битви. Дня 18. червня 1815 дощі ще порили ту похилість, болото утруднювало доступ так, що треба було не тільки плазувати рачки, але ще й стрягнути. Подовж площини тягнувся якийсь рів, якого здалека не можна було навіть догадатися.

Який рів? скажу. Брен-ль-Аллед, се одно бельґійське село, а Оен друге. Оба ті села, сховані в видолинках терену, злучені дорогою довгою доброї півтора милі, що протинає площину хвилястою стяжкою і часто заглублюється в суґорби мов борозда, так, що декуди ся дорога переходить правдиві байраки. В р. 1815 так як і тепер, ся дорога перерізувала вершок площини Мон-Сен-Жана поміж двома гостинцями з Женаппи до Нівелля. Тільки що тепер вона йде по рівній площині, а тоді йшла ровом. Оба її береги скопано для будови памяткової могили. Ся дорога ще й доси в більшій своїй части йде досить глубоким вивозом; його глубокість виносить декуди 12 стіп, а стрімкі береги обриваються декуди, особливо в зимі. Деколи трапляються тут випадки. При вїзді до Брен-ль-Алледа дорога така вузка, що одного пішохода роздавив віз, про що свідчить камяний хрест, що стоїть недалеко кладовища і має на собі напис: „Тут лежить Бернард Дебріє, що йшов із Брукселі в лютім 1637 р.*)" Вивіз на площи Мон-Сен-Жана був такий глубокий, що один селянин, Матвій Нікес, був там засипаний обвалом берега, про що свідчить другий камяний хрест, якого верх пропав підчас корчовання ліса, а підстава стоїть іще й доси на похилости травника ліворуч від дороги між Гай-Сентом і фармою Мон-Сен Жаном.

В день битви ся заглублена дорога якої ніхто не догадувався, що проходила через узгірє Мон-Сен-Жана, рівчак на вершку між берегами, západня закрита землею і невидна зробилася страшною.

VIII. Цісарське запитаннє до провідника Лякоста.

Так отже рано під Ватерльо Наполеон був задоволений. І мав чого, бо, як сказано, плян битви був чудесний.

Коли почалася битва, посипалися ріжні випадки один за одним: опір Гуґомонта, завзята витревалість Гай-Сента, смерть Бодієна, убезвладненнє Ауа, несподіваний мур, о який розбилася бриґада Суа, фатальна легкомисність Ґільмінота, що не мав ані петард, ані порошниць, та що батерії позастрягали, що 15 гармат без ескорти захопив Оксбрідж у прокопаній дорозі, те, що бомби без наслідків падали на англійські лінії, тріскаючи в розмоченій дощем земли, і справляли тільки вульканічні вубухи болота, так що намірене ними знищеннє перемінилося в обхляпаннє, безхосенність демонстрації ґенерала Піре на Брен-ль-Аллед, при чім уся їзда, 15 шкадронів, пропала майже до ноги, слабий напад на англійське праве крило, дивне непорозуміннє Нея, що замість розложити 4 дивізії першого корпуса сходами зібрав їх у купу і сим способом згустивши їх у 27 рядів і два фронти по 200 людий, виставив їх на дощ куль, що справили страшне знищеннє в тій збитій масі; те, що колюмни вислані до атаку, порозривалися, а скісна батерія раптом була здемаскована з боку; небезпека, яка грозила ґенералам Буржуа, Донзельотови та Діріттови, відступ ґенерала Кіо, зранеснє полковника Віє, силача з політехнічної школи, якого скалічено в хвили, коли сокирою розбивав браму Гай-Сента під густим огнем англійської барикади, що загородила дорогу з Женаппи до Брукселі; те, що дивізія Марконета попала між ворожу піхоту та кавалерію, терпіла від близьких вистрілів відділів Беста й Пакка та від нападу їздців Понсомбая; те, що князь саксонсько-ваймарський удержався у Фрішмонті та Смоені не вважаючи на зусилля ґрафа Ерльона, що взято хоругви 105 і 45, що підїзд легкої їзди висланий на розвіди між Вавром і Плянсноа взяв у полон чорного гузара пруського, від якого Французи довідалися про дуже поважну небезпеку для себе; те що ґенерал Груші запізнився, що в Гуґомонті протягом не цілої пів години вбито 1500 людий, а довкола Гай-Сента ще в коротшім часі полягло 1800 людий, — усі ті грізні випадки, що мов хмари битви пересувалися перед Наполеоном, ледво троха притемнили його зір і зовсім не засмутили того цісарського лиця, повного певности себе. Наполеон привик дивитися на війну твердо. Він ніколи не числив неприємних подробиць. Цифри були маловажні для нього, аби лише в сумі давали йому побіду. Початкові помилки зовсім не збивали його з пантелику, і він не трівожився, чуючи себе майстром военної штуки і певним кінця. Він умів ждати, ставлячи себе понад усякий сумнів, і глядів на призначення як на рівного собі. Здавалося, що до судьби він готов був сказати: „Адже-ж не посмієш!"

До половини в світлі й тіни Наполеон чув над собою опіку в добрім і поблажливість для злого. Він мав, або вірив бодай, що має прихильність до себе судьби; можна сказати майже, чув себе в змові з випадками, що рівнялося старинній вірі в недоступність для ран.

Та коли хто мав за собою Березину, Липськ і Фонтенбльо, той, здається повинен був не спускатися на Ватерльо. Таємне зморщенне бров здавалося видним у глибині неба.

(Дальше буде).

*) Сей напис виглядає ось як:

DOM
CY A ETE ECRASE
PAR MALHEUR
SOUS UN CHARIOT
MONSIEUR BERNARD
DEBRYE MARCHAND
A BRUKSELLE LE (далі нечитке слово)
FEBVRIER 1637.

По нашому в дословнім перекладі: „Богу Найліпшому, Найбільшому. Тут був убитий нещастєм під возом пан Бернард Дебріє, купець із Брукселі, дня...... Лютого 1637."

ХАТНЯ ГИГІЄНА.

Кожна цивілізована людина старається, щоб її помешкання було чисте і здорове та щоб хоч у власній хаті господар і його родина, передівсім діти не губили здоровля й сили та були захоронені від слабости.

Длятого, щоб хату мати чисту й гигієнічну, майже всюди є чотири засоби: соняшне світло свіжий воздух, вода й мило. Вони вистарчають, щоби винищити всякі зародки хвороби та не допустити до їх розмноження.

Всякий бациль, мікроб чи инший зародок слабости тратить свою силу і життездатність, коли на протязі кількох мінут на нього безпосередно падає соняшне проміння. Сонце і воздух особливо важні в кухні, де в харчах, харчових відпадках та всякім сміттю найшвидше вони можуть розмножитись.

Замітаючи хату, важно, щоб не збивати хмар пороху, як це буває з старомодними мітлами. Тепер для того вже є практичнійші щітки, а де є електрика, можна завести зовсім вигідний і безпечний "вейкуум клінер". В кого його нема і приходиться замітати мітлою чи щіткою, все ще добрий буде старий спосіб, щоби поміст скропити водою та норозкидати мокрих шматочків паперу або зужитого, випареного листя з чаю, щоби при заміканню не збивати пороху. Навіть коли в нім нема шкідливих зародків, то порох дратує горло й воздушні проводи в горлі так, що вони лекше піддаються простуді, кашлеви та всякій иншій біді.

Звичайне мило потрохи дезинфектує всяку річ і так само горяча вода, окріп. Коли шмаття чи білизну добре виварити в окропі і випрати в горячій воді з милом та ще вигладити залізком, то можна мати певність, що вигинули всякі заразливі організми, які могли до шмаття чи білизни причепитись.

Так само, коли столову посуду добре вимито горячою водою і милом, то заразитись від неї вже ледви можна. Одначе коли в хаті є заразлива слабість, то всяку посуду, якої уживає пацієнт, треба вимити та випарити окремо. Тепер вже помало входять в ужиток механічні помийники для посуди, в яких можна уживати для миття води з такою високою температурою, що вона мусить знищити всякі бацилі.

В кождій хаті повинна бути хатня ледівня (рефриджерейтор) для перетримування харчів. В ній за холодно, щоб могли розвиватись бацилі хвороби, які здебільша потребують для свого розвитку і розмноження температури людського тіла, а хоч такої, як є звичайно в хаті. Одначе треба вважати, щоби ледівня була чиста і щоби в ній не перетримувати харчів, які вже зопсуті.

Харчі, які люде споживають звичайно сирі, як ось всяка городовина та садовина, проходять часто через богато ріжних рук, поки дістануться до споживача. Тому, заки брати їх у рот, треба наперед добре вимити. Варення звичайно вбиває шкідливі бацилі, які є в харчах, але коли людина, яка їх варить, обходиться з ними необачно і має нечисті руки, то може знов заразити їжу й набавити кого слабости.

Де люди разом живуть, родиною чи товариством, купаються в тій самій купальні чи вмиваються в тій самій посуді, там кожна людина повинна мати свій окремий рушник і окрему ряднину для втирання. Так само свою окрему склянку для полокання рота. Окрема склянка не менш потрібна, як окрема щіточка до зубів.

Та мабуть найважнійше понад усе — соняшне світло, свіжий воздух, вода і мило. Хату й кожну кімнату добре провітрювати, відчиняти вікна як найчастійше в день і в ночі, часто купатися, чиста білизна й одежа, мила не жалувати.

МІТИНҐИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗА

ЛЕЙКВУД, О. Бр. Сошествія св. Духа, від. 108, повідомляє всіх своїх членів місцевих і позамісцевих, що мітинґ відбудеся дня 7-го серпня, о годині 7-ій вечером в галі церковній. Проситься всіх членів прибути на означений час, а не так, як маєте звичай, щоб застати уряд та свою вкладку заплатити. На тім мітінґу будесь вибирати заступника предсідателя і надзирателя хорих, бо ті два урядники виїхали до другого міста; будуть і другі важні справи до полагодження. — Дм. Потажни, рек. секр.

ҐАМТРАМК, МІШ. Тов. ім. Маркіяна Шашкевича, від. 94, повідомляє своїх членів місцевих і позамісцевих, що збори відбудуться 8-го серпня с. р., точно о год. 2-ій пополудни в гали Української Хати, 2240 Ґрейлінґ ул. Проситься всіх членів прийти на означений час, бо є важні справи, котрі мусять бути полагоджені на тих зборах. Приведіть також знайомих і власних дітий та впишіть до У. Н. Союза і Товариства. Довгуючих просисться вирівнати свої довги і на далі платити точно що зборів. — Йосиф Кульчицький, предс.; Іван Курчак, р. секр.

ЛОРЕЙН, О. Бр. св. Андрія, від. 128, повідомляє всіх своїх місцевих і позамісцевих членів, що мітинґ відбудеся дня 8. серпня в церковній гали, 2445 Іст 31-ша стр., о годині 1-ій пополудни. Проситься всіх членів прибути на сей мітінґ і вирівнати свої належитости. Член, котрий довгує з попередного мітінґу, а не прибуде і не заплатить свого довгу, буде суспендований з Братства і У. Н. Союза. — Володимир Каршень, секр.

МАЙНЕРСВІЛ, ПА. Бр. св. О. Николая повідомляє своїх членів, що місячний мітінґ відбудеться дня 8-го серпня, в гали церковній. Проситься членів прибути на сей мітінґ і виповнити свої залеглости, бо інакше зістане суспендований. — В. Ґонтарчик, предс.; А. Бончок, кас.; Андрій Бончок, секр.

МЕНВІЛ, Н. ДЖ. Повідомляється членів Тов. Тараса Шевченка, від. 349, що специяльний мітінґ відбудеться дня 8-го серпня, в неділю, в Ліберти Гол Набоженського, о 2-ій годині пополудни. Проситься кождого члена явитись на сім мітінґу і виповнити свої залеглости. — Ілько Шігира, предс.; Дм. Федина, секр.

НЮ ЙОРК, Н. Й. Тов. Жеребецька Любов, від. 144, повідомляєвсіх своїх членів і членкинь, що піврічні і місячні збори відбудуться в суботу, дня 7-го серпня с. р., точно о год. 8-ій вечером, в Укр. Нар. Домі, 217 Іст 6-та ул. На сей мітінґ обовязаний кождий член явитися, бо є важні справи до полагодження. Пригадується членам, котрі ще не причинилися добровільною даткою на Сиротинець, щоби не відкладали, бо ся справа дуже важна для нас Союзовців. На тім мітінґу будесь принимати нових членів без оплати вступного до У. Н. Союза і до Товариства. Обовязком кождого члена придбати нових членів, щоб побільшити У. Н. Союза і наше Товариство. Довгуючих членів проситься вирівнати свої залеглости. Неявившийся член на сім мітінґу заплатить кару після статута. — С. Шевців, предс.; Д. Чайка, секр.

АНСОНІЯ, КОНН. Тов. Запор. Січ, від. 67, повідомляє, що звичайний мітінґ відбудесь о 2-ій годині попол., в неділю, дня 8. серпня, в Ліберти Гали на Мей ул. На порядку нарад справа Сиротинця і другі важні справи. Неявившийся член заплатить кари 25 ц., а урядник 50 ц. — Іван Радзін, предс.; Іван Пиріг, секр.

НЮ ЙОРК, Н. Й. Тов. Свобода, від. 194, повідомляє, що надзвичайний мітінґ відбудесь о год. 7.30 вечером в суботу, дня 7-го серпня, в Касіно гали, 358 Вест 44-та ул. Кождий член повинен явитися на призначений час, бо маємо до полагодження важні справи з минувшого мітінґу. Просимо принести зі собою жертву на Сиротинець. — Северин Шимків, предс.; І. Витяк, секр.

ВУНСАКЕТ, Р. АЙ. Тов. ім. Івана Франка, від. 241, подає до відома членам, що місячний мітінґ відбудеться дня 8-го серпня, о годині 1-ій попол., в гали церковній. Обовязком кождого члена явитися на означений час. Мітінґи будуть відбуватися завше в другу неділю по першім з тої причини, що Тов. Укр. Сокіл злучується разом в одно з Тов. Івана Франка. Буде більша сила і буде можна поступити в народній роботі. Будесь принимати нових членів до Тов. і У. Н. Союза без вступного. — Н. Богданович, предс.; М. Камфоняк, кас.; Н. Лотоцький, секр.

ДО ІНТЕЛІҐЕНЦІЇ.

Життя людства день за днем поступає, стає щораз складнійше, ставить щораз більше вимог, потребує невідхильно заспокоєння всіх своїх безчисленних просьб.

Коли орґанізм заспокоює всі свої потреби, коли всі органи його відповідно віджився, тоді зростає в силі, розвивається й виявляє всю повноту своїх творчих фізичних і духових сил і творить нові й нові цінности. Слабий, кволий не всилі не тільки щось нове дати, але не може відстояти свого місця в життю: його відпихають сильнійші й роблять для себе слугою.

Нація — народ є теж орґанізм. Орґанізм цей повинен мати для свого розвитку відповідно орґанізовані частини. Кожна галузь — кожний орган несе відповідну службу для цілого орґанізму. Тільки розумно орґанізоване громадянство — само собі господар; инакше воно є сірою, невиразною масою, з якої користає собі навіть окрема, але чільна, добре зорґанізована одиниця: вона не тільки сама добре орґанізована, — вона орґанізує й підпорядковує **собі, своїй** волі **своїм** бажанням, для **своїх** цілей ту неорґанізовану масу.

Орґанізованність — є те, що з маси народньої робить могутній творчий орґанізм, спосібний до боротьби, спосібний до оборони свого становища, до поширення своїх прав, до дальшого розвитку.

Орґанізація широких народніх мас, освідомлення їх, вироблення певних способів боротьби, визначення шляхів розвою — це насущні необхідности, це початок до дальшого, це передумова всякого поступу народу. Навіть для задержання того, що нині маємо, мусимо бути орґанізовані, бо инакше зіпхнуть нас з дороги ті, котрі краще нас орґанізовані.

Легко сказати — орґанізуймося! Легко сказати — освідомлюймося! Алеж з порожнього не набереш... Орґанізацію широких народніх мас не можна перевести без потрібного числа відданих цій ідеї освічених людей. Тут ми говоримо про інтеліґентні сили. Всяку освічену людину, що інтересується й живо переймається всіма явищами громадського життя; всякого робітника мисли, що розуміє потреби часу й є, або хоче бути живим чинником суспільного життя; всякого, хто болить душею за нашу недолю й шукає доріг до кращого — всіх тих ми кличемо до нашої праці. Нам потрібно орґанізувати всі галузи життя народніх мас. Нам треба опанувати спільне наше селянське, робітниче і трудової інтеліґенції економічне, культурно-освітне і політичне життя. Тут так богато творчих, орґанізаційних інтеліґентних сил потрібно, що всі — ми потрібні; ніколи не буде забогато.

В тяжкий час розбиття ідеалів народніх, в час закрадаючогося в народні маси зневіря, інтеліґентні сили народу повинні стояти на сторожі його душі, живити її, кріпити дух прикладами з минулого других народів, — орґанізувати, орґанізувати й орґанізувати.

Школа в недавньому минулому нашому не готовила нашої інтеліґенції до таких завдань. В більшости була це підготовка до праці поза живим біґом життя, поза політичним життям. Не диво, що многі і досі не можуть втягнутися в цей новий для них вир життя. А в життю тому вони можуть або стати до праці і боротьби, ділячи долю й недолю з працюючими народніми масами, або стати по боці наших противників; хто не помагає в нашій праці і в нашій боротьбі, той сам виключив себе з наших рядів.

Інтеліґенція не є якась окрема кляса суспільства. Трудова інтеліґенція живе з праці і долю свою повинна звязати з долею працюючих (селян і робітників), бо вона-ж не що инше, тільки ті-ж робітники, робітники слова, робітники духа. Поза нашими рядами остануться тільки збаламучені одиниці, котрі не зрозуміли того й ухилились від праці серед працюючих мас, зостались вони тим самим чужі для народу українського, бо хто не йде разом з українським селянством й робітництвом, той не йде з народом українським.

Сергій Козицький.

(„Наше Життя").

Василь Стефаник.

СИНИ.

Старий Максим волочив яру пшеницю кіньми добрими, молодими. Борони літали по земли як пера. Максим кинув капелюх на ріллю, сорочка розіпнялася і впала аж на плечі. Хмара куряви зпід борін засипала його сивий череп на голові і на грудях. Він галасував, лютився а люди з сусідних нив говорили до себе:

— Старий пес, все лютий, але молоді коні ще міцно тримає; богатир, із замолоду добре годований, та втратив обох синів і від тогди все кричит і на поли і в селі.

Максим спер коні.

— Старі кости як стара верба, на вогонь добрі, а з кіньми бігати ні до чого. Як ноги погинаютьси коло коний, а в данци подаютси, то такі ноги, най не кажу, що варт. Лізь, діду, на піч, пора вже прийшла.

То він потряс сивою головою попід чорні, кінські гриви та кричав дальше:

— Та на піч, брьи, я ще годен вілізти, але піч студенна, облупана. Образи на стінах почорніли, а світі дивлютси на пусту хату як голодні пси. Стара ціле жите обтикала їх барвінком та васильком та голуби перед ними золотила, аби ласкаві були, аби хата ясна була, аби діти росли. Та хоть їх богато, а всі вони до нічого, світці. Синів нема, стару запорпав в землю, а ви, боги, мусите вібачити за бервінок, було ліпше дбати... Ану звіздочолий, поки нам Бог назначив, берімси, брьи, до цеї землі.

І ходили вони з одного кінця ниви на другий затулені курявою, а борони кусали землю, гаркотіли, роздрапували її, аби зернови вчинити мягке ложе.

— Ти Босаку, ти не є жаден кінь, ти пес, ти всі плечі мені обгриз, знак на знакови, скусав, а скусав. Не сіпай хоть ти мене, бо так ні жите насіпало, що ледви на ногах стою. Я тобі досвіта сиплю овес, ще сам нічого не ївши, я тебе вічісую, я тебе старими слозами поливаю, а ти кусаєш. Звіздочолий у мене чоловік, він чорними очима за мнов водит, він мене жалує, він свойов гривов обтирає дідові слози а ти поганий, серца не маєш. Ще недавно ти цілий жмит мойого волося вірвав і пустив під ноги в гній. Так не належить робити, бо хоть ти дуже красний кінь, але за це поганий. Жидам тебе не можу продати, але як би прийшов до мене світий Юрий то бігме, подарував бим ті, абис з ним ішов змиї розбивати; робити землю ти не здатний, бо в тобі спокою нема.

То він слинив пальці, вимивав рану на плечах та присипав порохом.

— Гей, коні, ідім, ідім...

А борони притихали, земля подавалася, розсипувалася, Максимові ноги чули під собою мягкість, ту мягкість, яка дуже рідко гостить у души мужика; земля дає йому ту мягкість і за те він її так любить. І як він викидав жменею зерно, то приповідав: Колисочку я вам постелив мягеньку, ростіт до неба.

Максим успокоювався, не кричав вже та нагло задержав коні.

— Та якого дідька болиш, ти стара корсо, хрупаєш у кождім замку, кривуле?

То він оглянувся позад себе та побачив попри борони довгу нитку червоної крови і сів.

— Скло залізло, маттері твої, тепер волочи, а ниви недоробленої не лишиш, хиба си розскочиш у кусні. А ти, небого ниво, малий спасибіг будеш мати з цеї старої крови, бо стара кров, як старий гнів, ніц не родит; мені утрата, а тобі ніякого зиску.

Криваючи він випряг коні, повів до воза та наклав перед них сіна.

— Ти сонце, не захмурюйси на старого, що за борзо робит полудне; старий не має чим ходити...

Він витяг з торби хліб, солонину та фляшку і вимивав рану горівкою; потім відірвав кавалок рукава, завив ногу і завязав мотузом від міха.

Тепер або боли, або переставай, або як шочеш, а волочити таки будеш.

Напився горівки, взяв хліб, кусав його та на ново сердитий вигукував:

— Це хліб, ним лиш коня жидівского чисати, бо на добрім кови шкіру зідре. Приходя до мене роем ті підтьопані*): Діду, кажут — ми вам печи будемо, прати будемо, запишіть нам поля.

— Ці подерті суки гадают, що я їм поле тримав? Як умру, то най на моїм поли чічки ростут та най своїми маленькими головами кажут Отче наш за діда.

Зі злости шпурив хлібом далеко на ріллю.

— Зуби здрігаютьси від цего макуха; пиймо, Максимку, горівки, вона гладо йде...

— Мой, мовчи, не гавкай над мойов головов; кому взьивси співати? Оцему обдертому та обгризеному дідови? Лети собі ґет до неба, скажи свому богови, що най не посилає мені дурну птаху з співом, бо як він такий моцний, най мені пішле моїх синів. Бо із за єго волі я лишивси сам на всі земли. Най твій бог співанками мене не гулит, забирайси!

І він кинув грудкою землі в жайворонка та жайворонок ще краще почав співати над його головою і не хотів летіти до Бога.

— Ти, пташку, ти ніц а ніц не розумієш. Як мій малий Іван вганяв за тобою, аби тебе йимити, як шукав твого гнізда по межах та грав на сопівці, то ти тогди, пташко, розумно робила, шос співала, так треба було робити. Твій спів і Іванова сопівка ішли низом, а поверх вас сонце і всі ви сипали божий глас і надо мнов і над блискучими плугами і над всім миром веселим. А крізь сонце Бог, як крізь золоте сито, обсипав нас ясностев і вся земля і всі люди відблискували золотом. Так то сонце розчьинило весну на землі, як у великім кориті...

— А з того корита ми брали колачі, а колачі стояли перед музиками, а молоді в квітках любилиси і ішли до слюбу і котиласи весна, як море, як потопа; та тогди, пташко, твій спів спливав в моє серце, як різка вода в новий збанок...

— Ідиж собі, пташко, в ті краї, де ще колачів не забрали, а дітей не порізали.

Обома руками взяв він свою сиву голову тай схилився до землі.

— Встид тобі, сивий волосе, встидайси, що приповідаєш та приспівуєш, як плаксива баба, бо нічо вже тобі на цім світі не поможе...

— Ех, сини мої, сини мої, де ваші голови покладені!? Не землю всю, але душу бим продав, абим кровавими ногами зайшов до вашого гробу. Господи, брешут золоті книги по церквах, шо ти мав сина, брешут, шос мав! Ти свого воскресив, кажут. А я тобі не кажу: воскреси їх, я тобі кажу: покажи гроби, най я ляжу коло них. Ти видиш цілий світ, але над моїми гробами ти отемнів...

— Най тобі оца сина баня так потріскає, як моє серце...

— Та прийдіт котра до старого; ніби ви їх не обіймали, моїх синів та не лягали в білу постіль? Та вони були як дуби кучеряві... Та приниси на руках байстрьитко, не встидайси, приходи. Дід тобі всі коверці під ноги підкине, а байструкови порубає все полотно найтонше на пелінки. Бо ти ходиш без вінка та плачеш від наруги.

І дід здоймив обі руки в гору і кликав ними до цілого світа:

— Ходи невісточко, ходи до тата, нам попа не треба!

Голосно заридав, приляг до землі і нею, як хустиною, обтирав сльози і почорнів. Та ще благав дальше:

— Або приходи хоть ти, коханко, без дитини та на твої шиї я вздрю єго руки, а на твоїх губах зачервоніют єго губи, а з твоїх очий, як з глібокої кирниці, я віловлю єго очи і сховаю їх в моє серце як у коробку. Я, як пес, занюхаю єго чупер на твої долоні... Коханко, приходи і ратуй старого.

— Ти ще є на світі, а їх нема жадного; то найдіт дорогу до мене та принесіт вість. Насипте студеної роси на мій сивий волос, бо він мене пече кождий, як розжарений дріт. Моя голова палитси від того вогню.

І рвав з голови сиве волосе та кидав на землю.

— Сиве волосе, пали землю; я не годен вже тебе двигати.

До решти обезсилений приляг до землі і лежав довго мовчки, а потім лагідно розказував:

— Послідний раз прийшов Андрій; він був у мене вчений. Тату, каже, тепер ідемо воювати за Україну. — За яку Україну? — А він підоймив шаблев груду землі тай каже: Оце Україна, а тут, — і справив шаблев у груди, — отут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, абим обмивси тай бувайте здорові. — Як та єго шабля блиснула тай мене засліпила. Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і єго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цу нашу землю, аби ворі́г з цего коріня її не віторгав у свій бік.— Добре, каже, тату, підемо оба. — Та як це стара вчула, то я зараз видів, що смерть обвиласи коло неї білим рантухом. Я подавси до порога, бом чув, що її очи віпали і покотилиси як мертве камінє по земли. Так мені здавалоси, але світло на її чолі вже погасло...

— А рано вони оба виходили, а стара сперласи на ворота та не говорила, але так здалека дивиласи, як з неба. А як я їх скидав на колії, то-м казав: Андрію, Іване, взад не йдіт, за мене памятайте, бо я сам, ваша мама на воротях умерла...

До самого вечера Максим водив коні по ниві та не кричав уже, геть замовк. Діти, що вівці гнали, люди, що плугами попри него дзвонили з ляку, не поздоровляли його. Замазаний грязюкою, обдертий, кривий, він неначе западався в землю.

— o —

Пізним вечером, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати.

— Ти, небого, ґет затихла, замертвіла, як би в тебе хто ніж упхав, не годна-с слова сказати... Та я в тобі ще розгрібу трохи вогню...

Він зварив кулешу, убрав білу сорочку, повечеряв і затих. По тім прикляк до землі і молився:

— А ти, Мати Божа, будь мойов ґаздинев; ти з своїм сином по середині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала сина одного, а я двох.

*) Підтьопані.